

Voinko, uskallanko ja haluanko sanoa mielipiteeni?

Liikkuva koulu, 28.11.2023

Tomi Kiilakoski, FT, dosentti

”Leikkaa alun jaarittelut ja mene suoraan asiaan”: Osallisuus liikuttaa.

Osallisuudessa on kyse yksilön suhteesta johonkin isompaan kokonaisuuteen.

Tällöin mukana on yksilöllisiä ja yhteisöllisiä tunteita. Siksi se liikuttaa – sanan siinä merkityksessä, joka liittyy kokemuksiimme.

Oikea osallisuus ei ole harjoittelua jotakin tulevaa varten, vaan myös mahdollisuutta vaikuttaa siihen, millainen ympäristö on ja miksi se voi kehittyä. Siksi se liikuttaa – sanan siinä merkityksessä, jossa muutoksia laitetaan liikkeelle.

Osallisuudella on myös yhteys liikkumiseen eri tiloissa. Se liikuttaa myös konkreettisen liikkumisen mielessä.

Osallisuus – kahden ulottuvuuden kysymyksiä

Osallisuustoimet voidaan jakaa kahtia.

1. Osallisuuden päämäärä on *sosiaalinen*. Kyse on yhdessä toimimisesta, kuulumisesta, liittymisestä ja tunteesta, että on osa itseä suurempaa kokonaisuutta.
2. Osallisuuden päämäärä on *poliittinen*. Kyse on päätöksenteosta, vallanjakamisesta, vaikuttamisesta ja vastuunkannosta.

On tärkeä huomata, että nämä eri näkökohdat tuottavat erilaisia tuloksia. Aluksi onkin hyvä miettiä, mihin koko toiminnalla pyritään.

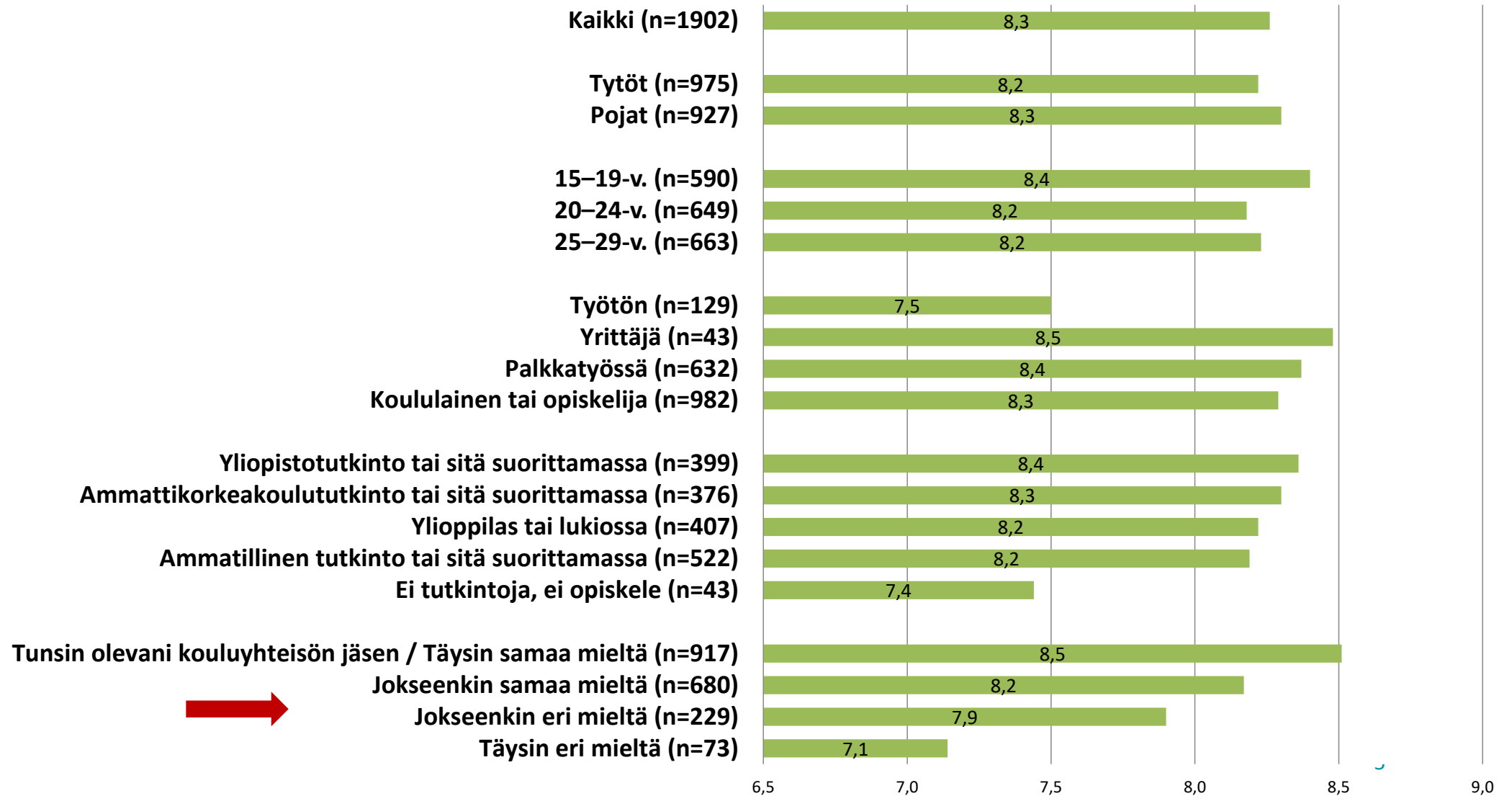
Koulussa oleminen on ryhmässä olemista.

E erityisesti nuorilla kaverisuhteiden merkitys on keskeinen.

“Ja sitten emmä niinku oo niitten [muitten oppilaiden] kauheesti niinku kaveri, ni seki tekee vähän sillee tästä koulust niinku huonomman. Ku tääl ei oo noita parempia kavereita.” (Ysiluokkalainen tyttö.)

Oppilaitos tarjoaa parhaimmillaan **arvostettuja ystäviä ja nuoria tukevia aikuisia**. Tämä edellyttää sitä, että nuori voi tuntea kuuluvansa osaksi koulun yhteisöä ja että koulun arkiset käytänteet mahdollistavat nuorten toiminnan yhteisön hyväksyttynä ja arvostettuna osana. (Hayes & Skattebol 2015.)

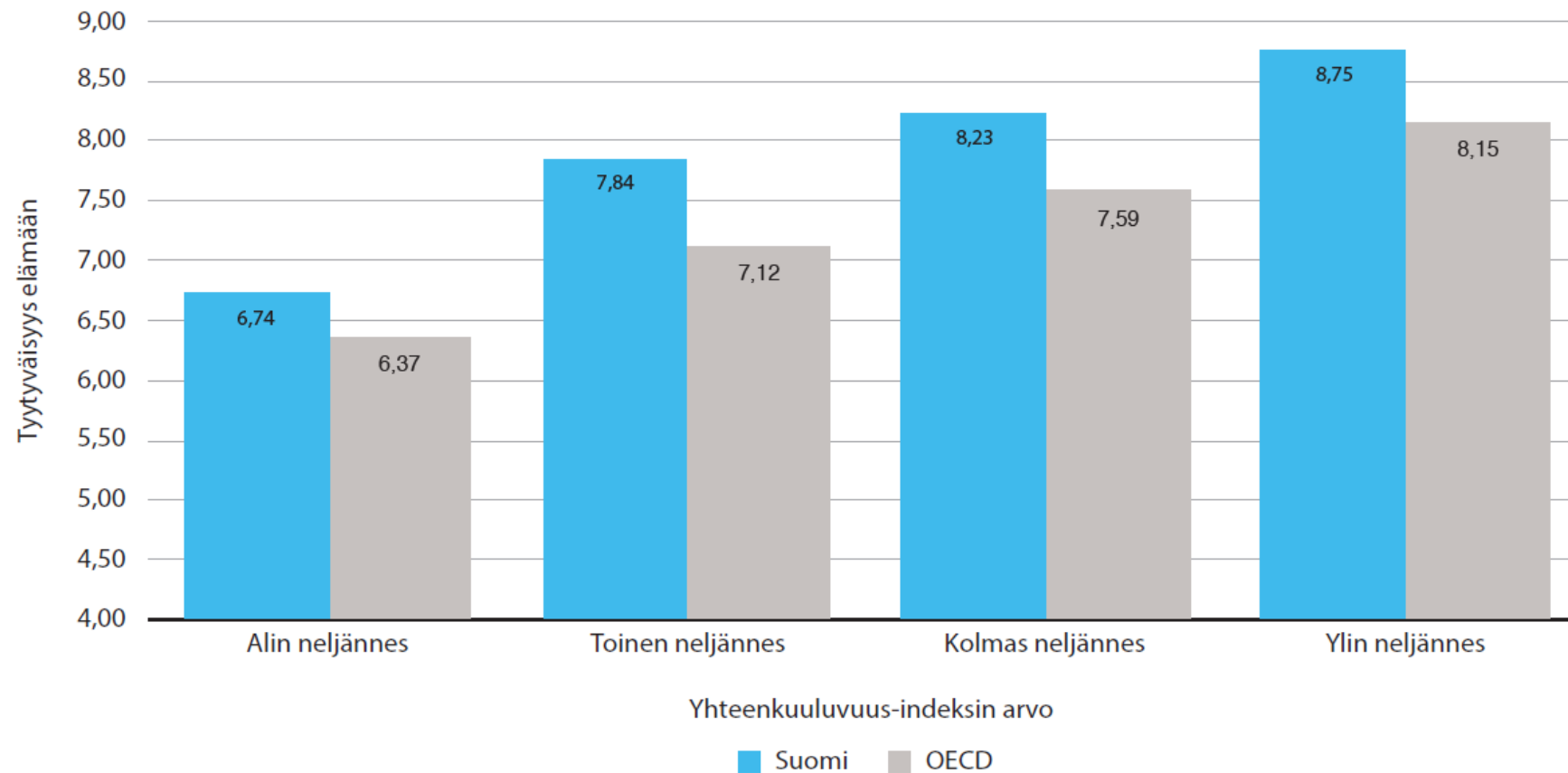
Tyytyväisyys elämään taustamuuttujittain (4–10, keskiarvot)

Yhteys tyytyväisyyden ja kouluuyhteisöön kuulumisen välillä (Välijärvi 2017)

Kuvio 5.2 Oppilaan yhteenkuuluvuuden tunne ja tyytyväisyys elämään

Joitakin filosofisia lähtökohtia

Ihminen ei voi todella pitää itseään ainutkertaisena yksilönä ennen kuin muut ihmiset hänen ympärillään **tunnustavat hänen positiivisen arvonsa yhteisölle.** (Axel Honneth.)

Toimijuus **todellista kykyä toimia lähiyhteisössä ja todellista kykyä olla jotain.** (Martha Nussbaum.)

Kun tunnistamme itsemme toisten silmissä positiivisessa valossa, tuloksena on **myönteisiä emootioita [tunteita]**, kuten luottamusta, yhteenkuuluvuutta ja innostuneisuutta. Vastaavasti kun koemme itsemme toisten silmissä negatiivisessa valossa, seuraa häpeää, ulkopuolisuutta ja huonommuutta. (Charles Cooley.)

Yhteisö on siis jotakin sellaista, jossa jokaisen jäsen voi kokea tuovansa jotakin hyvää muille; joissa on tilaa toimia ja tilaa omalle identiteetille; jossa itseen kohdistuu myönteisiä tunteita.

Toimivan yhteisön tunnuspiirteitä

- Koostuu ihmisistä, joilla on keskinäistä kanssakäymistä ja joilla on jonkunlainen kiintymys.
 - Yhteisöllinen identiteetti, me-henki
 - *Mikä meitä yhdistää? Mistä syntyy kokemus, että olemme samassa veneessä? Mikä on meidän oikeuttana sanomaan 'me'? Onko joillekin 'meinä' oleminen helpompaa kuin muille?*
- Vastavuoroisuus, luottamus, turvallisuus
 - Kuuluminen, hyväksyntä
 - *Onko meillä prosesseja, joissa teemme yhdessä asioista vastavuoroisesti?*
- Sosiaalinen tuki, kannattelemine
 - Huolehtii jäsenistään, auttaa ja kulkee mukana
 - *Huolehditäänko kaikista? Miten tuetaan yhteistä auttamista?*

Lauri Lantela hyvinvointioppimisesta 2021

- ”**Perheympäristö oli monin tavoin yhteydessä nuorten hyvinvointiin ja osallisuuteen arjessa ja palveluissa.** Tässä tutkimuksessa korostuivat perheen ilmapiirin, vuorovaikutuksen ja vanhemmuuden tekijät ja niillä oli yhteys muun muassa nuoren sosioemotionaalisiin taitoihin, sosiaalisiin suhteisiin, sekä toimintaan avun hakemisen tilanteissa.”
- ”Vuorovaikutussuhteisiin liittyvät tulokset korostivat ... sosioemotionaalisten taitojen merkitystä työskenneltäessä nuorten kanssa, sillä **enemmän tukea tarvitsevilla nuorilla oli tuloksen mukaan myös enemmän vaikeuksia muodostaa vuorovaikutus- ja luottamussuhteita** heille tukea tarjoaviin ammattilaisiin.”

Katja Rajala liikkumisen yhteydestä nuorten sosiaaliseen asemaan

- ”Korkeaksi koettu asema oli yhteydessä reippaampaan liikkumiseen sekä vapaa-ajalla että koulussa. Matalaksi koettu asema puolestaan oli yhteydessä koko päivän aikaiseen liikkumattomaan aikaan ja koulupäivän aikaiseen liikkumattomaan aikaan.”
- ”Luokkakavereilta saatu epävirallinen sosiaalinen tuki oli yhteydessä nuorten liikkumiseen kouluyhteisössä koetun subjektiivisen sosiaalisen aseman välityksellä.”

Miten sosiaalinen osallisuus ja poliittinen osallisuus kietoutuvat yhteen

- Me tiedämme, että yhteisöön kuuluminen on yhteydessä hyvinvointiin.
- Me tiedämme, että vahva asema koulussa helpottaa liikkumista ja kannan ottamista.
- Me tiedämme, että oppilaiden kotitausta ja olemassaolevat taidot vaikuttavat siihen, miten koulun aikuisia lähestytään.

Voi esittää seuraavan lähtökohdan: mielipiteitä on helppo sanoa siellä, missä se on turvallista. Tämä edellyttää sosiaalista osallisuutta. Voi siis sanoa, että mikäli halutaan kaikkien osallistuvan, on kiinnitettävä huomiota siihen, että se on kaikille mahdollista.

Välittämisellä on väliä

Toimivassa yhteisössä on mahdollista kokea itseensä ja omaan sosiaaliseen rooliinsa kohdistuvia myönteisiä tunteita.

Kun toiset arvostavat, välittävät ja kunnioittavat, syntyy myönteisiä tunteita.

Toisten näkemyksillä on koulussa merkitystä sille, että siellä voi viihtyä ja kokea sosiaalista osallisuutta (Maunu & Kiilakoski 2018). Kun kokee kuuluvansa yhteisöön ja saamansa positiivista kohtelua, nousee omanarvontunto.

Osallisuusmalli 1. Voinko? Roger Hartin malli (perustuu Shelly Arnsteinin malliin)

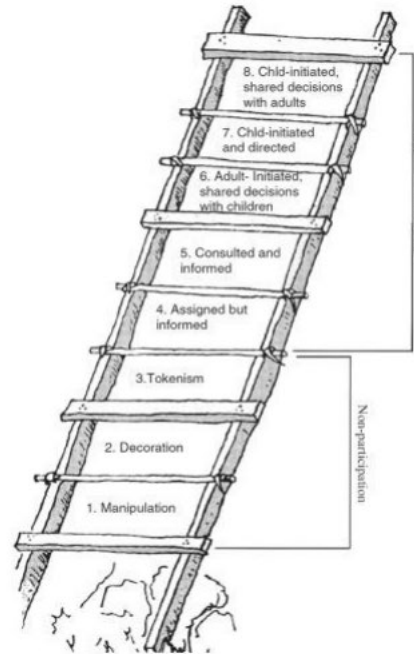

Figure 1. Roger Hart's (1992) ladder model of participation

Osallisuusmalli 2. Haluanko? Harry Shierin malli

Pathways to Participation 111

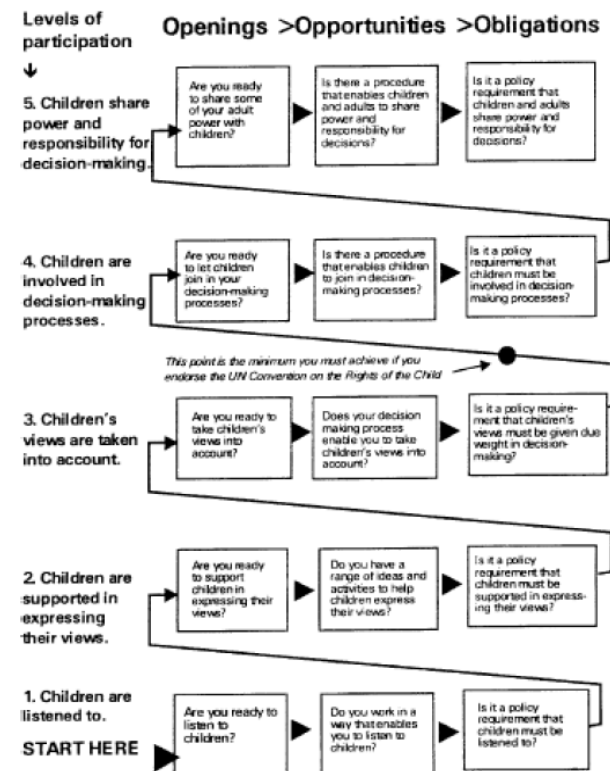
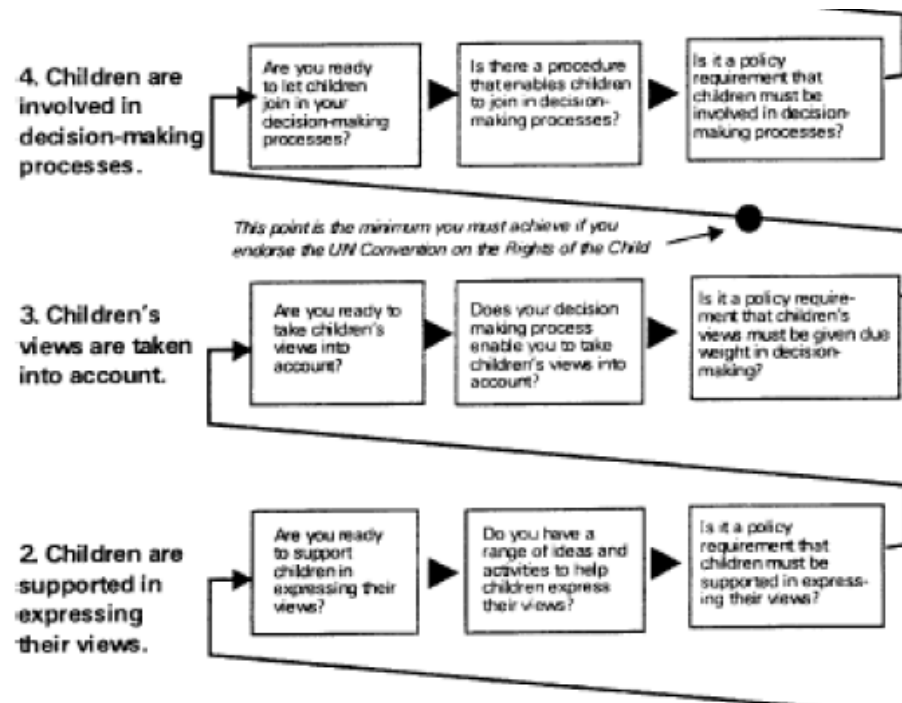

Figure 2. Shier's model of participation (Shier 2001: 115)

Shierin malli, vähän tarkemmin

Osallisuusmalli 3. Uskallanko? Lisbet Lundy

Figure 2 Lundy's Voice Model Checklist for Participation as included in Ireland's National Strategy on Children and Young People's Participation in Decision-Making 2015-2020⁶

Osallisuuden oppilaitoksissa tulisi olla

Pitkäkestoista: pikemminkin prosessi kuin pistemäinen yksittäinen tempaus

Yhdenvertaista: tehtävänä on kaikkien osallisuuden vahvistaminen

Systemaattista: sen tulisi läpäistä koulun eri toiminnot eikä jäädä vain ulkokehälle kuin yksinäinen astronautti radallaan

Turvallista: on huomioitava se, että osallisuuden esteet ovat erilaisia eri nuorille

Monimenetelmäistä: tulisi tukea eri tapoja olla osallinen

Innostavaa: tulisi lähteä ihmisten tarpeista eikä rakenteista

Osa kasvatuksellista kehystä: se ei synny itsestään ja sitä on tuettava

Oppilaiden oikeus: ei rasite vaan ihmisyyden kunnioittamista

Esitelmä perustui teksteihin

Gretschel & Kiilakoski (toim.) 2012. *Demokratiaoppiunti*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kiilakoski 2014: *Koulu on enemmän*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura.

Kiilakoski 2017 ”Niillähän se on se viimeinen sana” – nuoret osallisuudestaan yläkoulussa. Teoksessa Auli Toom, Matti Rautiainen & Juhani Tähtinen (toim.) *Toiveet ja todellisuus. Kasvatus osallisuutta ja oppimista rakentamassa*. Kasvatusalan tutkimuksia 75, Suomen Kasvatustieteellinen seura, 253–282.

Kiilakoski 2017 Osallisuuden ovimatot ja lasikatot: yläkouluikäisten näkemyksiä osallisuudesta ja sen rajoista. Teoksessa Jarmo Kokkonen (toim.) *Tehdään ihmeitä! Osallisuus, vapaaehtoisuus, jäsenyys ja hengellisyys isostoiminnassa*. Helsinki: Diakoniammattikorkeakoulu, 85–106.

Kiilakoski, Tomi 2020. Perspectives on youth participation. [b7b77c27-5bc3-5a90-594b-a18d253b7e67 \(coe.int\)](https://doi.org/10.1007/978-93-325-5337-7_1)

Lanas & Kiilakoski (toim. (2022, ilmestyy) *Häiriö? Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa*. Tampere: Vastapaino.

Lantela, Lauri (202) Nuorten hyvinvoinnin tukeminen kompleksisessä toimintaympäristössä. [Nuorten hyvinvointioppimisen tukeminen kompleksisessä toimintaympäristössä \(ulapland.fi\)](https://www.ulapland.fi/)

Maunu, Antti & Kiilakoski, Tomi (2018) Ohjausta osallisuuteen? - Sosiaalinen ja poliittinen osallisuus ammattiin opiskelevien nuorten arjessa. *Aikuiskasvatus* 38(2), 112–129.

Merikukka, Marko; Ristikari, Tiina & Kiilakoski, Tomi (2019) Suojaako nuorten osallisuuden kokemus koulussa lyhyeltä koulutuspolulta? Ilmestyy, *Yhteiskuntapolitiikka* 4/19.

Rajala, Katja (2021) Hierarkiat yläkoulun kaveriporukoissa. Nuorten kokema sosiaalinen asema ja liikkuminen. [Hierarkiat yläkoulun kaveriporukoissa \(jamk.fi\)](https://www.jamk.fi/)

Syrjäläinen, Eija, Jukarainen, Pirjo, Kiilakoski, Tomi & Yrjänäinen, Sari (2015) Koettu turvallisuus lukiossa. *Nuorisotutkimus* 33(3-4), 20–36.

Väljärvi, Jouni (2017) PISA 2015- Oppilaiden hyvinvointi. Jyväskylän yliopisto. <https://ktl.jyu.fi/vanhat/julkaisut/julkaisuluettelo/julkaisut/2017/d118>